

УДК 378.147.016:81'25

Т. Ф. БОЧАРНИКОВА

ЗАСТОСУВАННЯ КОНТЕКСТНОГО ПІДХОДУ ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

У статті розкрито можливості застосування контекстного підходу до формування професійної компетентності та професійної спрямованості майбутніх перекладачів. Висвітлено сутність контекстного підходу, для якого характерне максимальне наближення змісту та форм навчання до змісту й форм професійної діяльності фахівця. Уточнено поняття “професійна спрямованість” та “професійна компетентність майбутніх перекладачів”. Метод аналізу конкретних ситуацій розглянуто як найбільш ефективний метод навчання перекладу, оскільки сприяє підвищенню лінгвістичної, міжкультурної, психологічної та комунікативної компетенцій перекладача й зумовлює установку особистості на професію.

Ключові слова: майбутній перекладач, професійна компетентність, професійна спрямованість, квазіпрофесійна діяльність, контекстний підхід, навчальна діяльність, метод аналізу конкретних ситуацій.

Розширення міжнародної співпраці призводить до зростання потреб суспільства у кваліфікованих перекладачах. Відповідно зростають і вимоги роботодавців: професійний перекладач повинен уміти опановувати нові галузі знань та джерела нової інформації, вести комунікацію в межах діалогу культур, мати широкий кругозір тощо.

Підвищення вимог до підготовки майбутніх перекладачів зумовлює актуальність проблеми формування професійної компетентності майбутніх фахівців, їх професійної спрямованості в процесі вивчення перекладацьких дисциплін, виявлення тих умов, які підвищують рівень сформованості зазначених якостей у студентів.

Відтак, постає питання про вибір відповідного підходу до формування професійної компетентності та професійної спрямованості майбутніх перекладачів. На нашу думку, такий підхід повинен бути спрямований на активізацію навчальної діяльності, орієнтований, перш за все, на практичне володіння іноземною мовою, підвищення мотиваційної складової навчання студентів, уміння працювати в команді, аналізувати поставлені завдання.

Одним з таких підходів, на нашу думку, може стати контекстний підхід, основні положення якого були розроблені в науково-педагогічній школі А. Вербицького.

Мета статті – виявити можливості застосування контекстного підходу до формування професійної компетентності та професійної спрямованості майбутніх перекладачів.

Для сучасної системи підготовки майбутніх спеціалістів характерні теоретичну спрямованість навчання, розрив між тими завданнями, які вони виконують у процесі навчання, та тими, з якими вони стикаються в майбутній професійній діяльності. Зазначену проблему можна успішно вирішувати за допо-

могою контекстного навчання, у межах якого відбувається об'єднання теоретичної та практичної підготовки майбутніх перекладачів.

Так, С. Скворцова вказує, що "контекстний підхід, концептуальні положення якого розкриваються в працях М. Бахтина, А. Вербицького, Н. Лаврентьєвої та інших, дає змогу створити умови для взаємопроникнення навчальної та професійної діяльності як способу досягнення професійної компетентності. Його сутність полягає в здійсненні навчального процесу в контексті майбутньої професійної діяльності за допомогою відтворення у формах і методах навчальної діяльності студентів реальних зв'язків і стосунків, вирішення конкретних професійних завдань [6, с. 69].

Сутністю контекстного підходу, на думку А. Вербицького [2; 4], є така спрямованість підготовки спеціалістів, для якої характерне максимальне наближення змісту та форм навчання до змісту і форми професійної діяльності фахівця. Важливим положенням контекстного підходу є єдність змісту навчання та форми організації навчальної діяльності, у якій цей зміст стає більш динамічним і тому краще засвоюється студентами [4].

За А. Вербицьким, технологія контекстного навчання складається з трьох базових форм діяльності: навчальної діяльності академічного типу, квазіпрофесійної діяльності та навчально-професійної діяльності. Так, упродовж навчальної діяльності академічного типу здійснюються передача та засвоєння інформації. Найбільш поширеними формами зазначеної діяльності в сучасних вищих навчальних закладах є традиційні лекції та семінари [3]. Можемо зробити висновок, що у процесі навчальної діяльності відбувається засвоєння предметних знань, розвиток комунікативних умінь тощо. Студенти – майбутні перекладачі – знайомляться з особливостями перекладу з іноземної мови на рідну, способами досягнення еквівалентності при перекладі, набувають навичок роботи з текстом.

Квазіпрофесійна діяльність (*квазі* – від лат. *quasi* – якби, немов) належить до таких форм навчання, які моделюють професійну діяльність, у якій студенти виходять за межі опрацювання вузької теми заняття, а шляхом включення в моделювання реальних ситуацій вирішують професійні завдання та питання професійної взаємодії [1, с. 104]. Різновидами такої діяльності є ділові й рольові ігри, а також інші ігрові форми навчання, у яких, з одного боку, реалізується технологія виконання певних трудових завдань, а з іншого – виявляється ігрова структура відносин людей під час виконання цих завдань, їх рольові функції, правила дій. Квазіпрофесійній діяльності відповідає імітаційна навчальна модель, що передбачає використання знань, отриманих у процесі навчальної діяльності академічного типу в конкретних ситуаціях, що імітують майбутню професійну діяльність. Ми вважаємо, що квазіпрофесійний досвід позитивно впливає на розвиток у студентів пізнавальної активності, їх професійної мотивації. Відтак, задається напрям діяльності студентів від навчальної до професійної, що пов'язано також із трансформацією загальних інтересів, потреб, мотивів у пізнавально-професійні, оскільки кожна змодельована ситуація вимагає від майбутнього фахівця активної пізнавальної діяльності та творчого пошуку.

У процесі квазіпрофесійної діяльності майбутніх перекладачів знання, отримані під час навчальної діяльності академічного типу, знаходять своє відображення в конкретних ситуаціях, що імітують професійну діяльність (моделювання процесу усного перекладу, процесу ділових переговорів, програвання актуальних тем у рольових та ділових іграх). Таким чином, майбутні перекладачі мають змогу зануритися в природне професійне середовище, що моделюється під час вивчення перекладацьких дисциплін.

У контекстному підході навчально-професійна діяльність виявляється в дослідницькій діяльності майбутніх фахівців, зокрема: підготовка доповідей та виступи на студентських конференціях, проходження практики, підготовка курсових і дипломних проектів. Зазвичай у ході виконання зазначеної діяльності в студентів – майбутніх перекладачів формується соціальна компетентність, вміння працювати у команді, що, на нашу думку, є необхідним для виконання успішної професійної діяльності.

Вважаємо, що послідовне застосування виділених А. Вербицьким моделей у процесі професійної підготовки студентів – майбутніх перекладачів дає змогу підвищити рівень сформованості їх професійної компетентності та професійної спрямованості. У межах поставленої мети статті вважаємо за необхідне уточнити, що перекладацьку діяльність ми розглядаємо як особливий вид професійної мовленнєвої діяльності, спрямований на реалізацію завдань міжмовленнєвої комунікації. Професійну компетентність майбутнього перекладача ми розуміємо як інтегративну якість особистості, що складається з лінгвістичної, міжкультурної, психологічної та комунікативної компетенцій і дає змогу перекладачеві на високому рівні здійснювати професійну діяльність. Професійна спрямованість, на нашу думку, є складним інтегративним утворенням, яке характеризує ставлення людини до обраної професії та впливає на підготовку й успішність професійної діяльності, зумовлює установку особистості на професію.

Одиницею співпраці викладача та студента є ситуація, яка в умовах контекстного навчання може позитивно впливати на підвищення рівня професійної компетентності та професійної спрямованості майбутніх перекладачів, оскільки об'єднує в собі формування всіх складників зазначених якостей. Відповідно, одним з найбільш прийнятних методів навчання перекладу є метод аналізу конкретних ситуацій або метод кейсів. Основною його функцією є навчання студентів вирішувати складні проблеми, аналізувати інформацію тощо [5].

Саме тому в процесі підготовки майбутніх перекладачів аналіз конкретних ситуацій відіграє позитивну роль, оскільки:

- студенти самостійно здійснюють пошук оптимального вирішення проблеми, а не отримують готове знання від викладача;
- у навчальному процесі студенти – майбутні перекладачі змінюють пасивну роль на активну, оскільки в них виникає необхідність доводити та відстоювати власну позицію, вибудовувати комунікацію;
- аналіз конкретної ситуації сприяє паралельному закріпленню навичок усної та письмової комунікації;

– ситуації можуть наповнюватися будь-яким предметним змістом, проте іноземна мова завжди виступає в ролі інструмента, за допомогою якого вирішують ту чи іншу проблему;

– важливим є те, що аналіз ситуацій дає змогу студентам – майбутнім перекладачам говорити іноземною мовою, використовуючи власні думки та висновки, не спираючись на готовий текст.

Варто зазначити, що використання методу аналізу конкретних ситуацій дає можливість підвищити рівень професійної компетентності та професійної спрямованості майбутніх перекладачів за рахунок підвищення кожного з її компонентів, з-поміж яких виділяємо такі:

– лінгвістичний (весь процес роботи з аналізом конкретних ситуацій здійснюється іноземною мовою, отже, майбутні перекладачі отримують знання про лексичну, граматичну та синтаксичну системи мови, яку вивчають, конструкції, кліше, типи текстів тощо);

– культурний (ситуації з реального життя країни, мову якої вивчають студенти, знайомлять з її культурою, збагачують їхні фонові знання);

– перекладацький (моделювання ситуацій навчає правильної поведінки в ситуації перекладу, пошукові найбільш вдалих мовленнєвих засобів в умовах обмеженого часу, тренування перекладацьких навичок і вмінь);

– компенсаторний (імітація процесу перекладу на основі аналізу конкретних ситуацій навчає майбутніх перекладачів долати мовний бар'єр, використовувати компенсаторні стратегії та прийоми, вербальні й невербальні засоби і спілкування);

– професійно-особистісний компонент (аналіз конкретної ситуації передбачає самостійний пошук вирішення проблеми, глибокий аналіз ситуації, творчий підхід до вирішення ситуації, вміння працювати в команді, що підвищує інтерес майбутніх перекладачів та їхню мотивацію до навчання).

Висновки. Проведений аналіз можливостей контекстного підходу в межах формування професійної компетентності та професійної спрямованості майбутніх перекладачів дав змогу зробити висновок про те, що найбільш ефективним з методів навчання перекладу є метод аналізу конкретних ситуацій або метод кейсів. Під час підготовки майбутніх перекладачів саме використання методу аналізу конкретних ситуацій сприятливо впливає на підвищення лінгвістичної, міжкультурної, психологічної та комунікативної компетенцій перекладача, а також зумовлює установку особистості на професію. Перспективним вважаємо подальше вивчення можливостей контекстного підходу у фаховій підготовці майбутніх філологів і перекладачів.

Список використаної літератури

1. Бочарникова Т. Ф. Формування професійно-педагогічної спрямованості майбутнього вчителя іноземних мов у фаховій підготовці : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Т. Ф. Бочарникова. – Харків, 2013. – 232 с.
2. Вербицкий А. А. Компетентностный подход и теория контекстного обучения / А. А. Вербицкий. – Москва : ИЦ ПКПС, 2004. – 84 с.
3. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход / А. А. Вербицкий. – Москва : Высшая школа, 1991. – 205 с.
4. Вербицкий А. А. Человек в контексте речи: формы и методы активного обучения / А. А. Вербицкий. – Москва : Знание, 1990. – 64 с.

5. Новиков А. М. Методология образования / А. М. Новиков. – 2-е изд. – Москва : Эгвес, 2006. – 488 с.

6. Скворцова С. О. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя на засадах контекстного навчання / С. О. Скворцова // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини / редкол.: Н. С. Побірченко (гол. ред.) та ін. – Умань : ПП Жовтий, 2010. – Вип. № 35. – С. 66–71.

Стаття надійшла до редакції 05.12.2014.

Бочарникова Т. Ф. Применение контекстного подхода к формированию профессиональной компетентности и профессиональной направленности будущих переводчиков

В статье раскрываются возможности применения контекстного подхода к формированию профессиональной компетентности и профессиональной направленности будущих переводчиков. Освещается сущность контекстного подхода, которая характеризуется максимальным приближением содержания и форм обучения к содержанию и формам профессиональной деятельности специалиста. Уточняются понятия “профессиональная направленность” и “профессиональная компетентность будущих переводчиков”. Метод анализа конкретных ситуаций рассматривается как наиболее эффективный метод обучения переводу, поскольку способствует повышению лингвистической, межкультурной, психологической и коммуникативной компетенций переводчика и определяет установку личности на профессию.

Ключевые слова: будущий переводчик, профессиональная компетентность, профессиональная направленность, квазипрофессиональная деятельность, контекстный подход, учебная деятельность, метод анализа конкретных ситуаций.

Bocharnikova T. Applying Contextual Approach to the Formation of Professional Competence and Professional Orientation of the Future Translators

The article deals with the possibility of using contextual approach to the formation of professional competence and professional orientation of the future translators. We study the nature of the contextual approach, characterized by extreme close contents and learning the content and form of the professional specialist. We study three basic forms of the contextual approach: training activities of the academic type, quasi-professional activities, educational and professional activities of the future professionals. Specifies the concept of “professional orientation” and “professional competence of the future translators.” The method of analysis of the concrete situations considers as the most effective method of teaching translation as promotes linguistic, cross-cultural, psychological and communicative competence of the translators and makes the installation on individual profession. Using analysis of specific situations can increase the level of components of professional competence and professional orientation of the future translators such as linguistic, cultural, translation, compensatory, professional and personal.

Key words: the future translator, the professional competence, the professional orientation, the quasi-professional activity, the contextual approach, the learning activities, the method of analysis of specific situations.